

Sinh số nguyên tố lớn dùng trong mật mã

Nguyễn Đức Thắng và Trần Vĩnh Đức

Trường Đại Học Thăng Long

Tóm tắt nội dung

This paper describes the classical method to generate random strong primes that was used in cryptography. Specifically, the Rabin-Miller algorithm and Gordon algorithm were presented in detail.

1 Thuật toán sinh số nguyên tố lớn

Định nghĩa 1. Số nguyên dương $p > 1$ là **nguyên tố** nếu p không chia hết cho số nguyên dương nào ngoài 1 và p . Ngược lại p là **hợp số**.

Ta định nghĩa hàm phân phối của các số nguyên tố $\pi(n)$ là số lượng số nguyên tố nhỏ hơn hoặc bằng n .

Ví dụ 1. $\pi(10) = 4$ vì có đúng bốn số nguyên tố nhỏ hơn 10 là 2, 3, 5, 7.

Định lý sau đây cho ta ước lượng xấp xỉ hàm $\pi(\cdot)$.

Định lý 1.

$$\lim_{n \rightarrow \infty} \frac{\pi(n)}{n / \ln n} = 1.$$

Nói cách khác, giá trị $\pi(n)$ xấp xỉ bằng với $n / \ln n$ khi n lớn.

Ví dụ 2. Với $n = 10^9$ ta có

$$\pi(n) = 50847534 \quad \text{và} \quad n / \ln n = 48254942.$$

Sai số ở đây là 6%.

Vậy nếu ta lấy ngẫu nhiên một số nguyên dương k bit, xác suất để số này là số nguyên tố bằng $1/\ln 2^k$. Vậy về trung bình, ta cần $\ln 2^k$ lần thử để lấy được một số nguyên tố k bit.

Ví dụ 3. Nếu $k = 3072$ thì, trung bình lấy ngẫu nhiên

$$\ln 2^{3072} \approx 2130$$

số, ta sẽ có được một số nguyên tố k bit.

Từ phân tích ở trên, về trung bình thuật toán ngẫu nhiên dưới đây sẽ dừng sau 2130 bước lặp.

Thuật toán sinh số nguyên tố

1. Chọn ngẫu nhiên một số nhị phân p độ dài 3072 bit.
2. Đặt cả hai bit cao nhất và bit thấp nhất của p lên 1.
3. Kiểm tra xem p có là số nguyên tố.
4. Nếu có thì trả ra số nguyên tố p . Còn nếu không thì quay lại Bước 1.

Trong Bước 2 của thuật toán,

- ta đặt bit thấp nhất của p lên 1 đảm bảo rằng p là số lẻ;
- và ta đặt bit cao nhất của p lên 1 để đảm bảo rằng số p sinh ra thỏa mãn

$$2^{3072-1} < p \leq 2^{3072} - 1,$$

điều này cần thiết vì để đảm bảo an toàn cho thuật toán RSA thì các số nguyên tố sinh ra phải đủ lớn.

Các bước 1 và bước 3 sẽ được phân tích ở mục 2 và mục 3.

2 Sinh số ngẫu nhiên

Số ngẫu nhiên được sinh ra được cho là rất quan trọng trong việc sinh các số nguyên tố. Thư viện NTL của Victor Shoup là một thư viện làm việc tốt trong lý thuyết số học trong đó có hàm sinh dãy bit ngẫu nhiên. Chúng tôi đã tiến hành sinh thử và kiểm tra kết quả các dãy bit sinh ra là rất an toàn trên phiên bản NTL9.3.0.

3 Thuật toán kiểm tra số nguyên tố

Thuật toán đơn định AKS (Agrawal–Kayal–Saxena primality test) cho phép kiểm tra liệu một số nguyên dương n có là nguyên tố trong thời gian $O(\log^{O(1)} n)$. Tuy nhiên, nó không được sử dụng nhiều trong mật mã vì thời gian chạy chậm.

Thuật toán của Rabin-Miller là thuật toán kiểu Monte Carlo. Nó cho phép kiểm tra một số nguyên n có là nguyên tố hay không với một xác suất sai có thể làm nhỏ tùy ý. Chúng tôi chọn xác suất sai số bằng $1/2^{128}$. Cụ thể, nếu thuật toán thông báo n là hợp số, vậy n chắc chắn là hợp số. Còn nếu thuật toán thông báo n là nguyên tố thì xác suất n là hợp số chỉ là $1/2^{128}$.

Trong mục này mô tả từng bước xây dựng và cải tiến thuật toán. Trước hết định lý sau đây cho một thuật toán đơn giản để kiểm tra một số là nguyên tố.

Định lý 2 (Fermat). Nếu n là số nguyên tố thì, với mọi $1 \leq a < n$,

$$a^{n-1} = 1 \pmod n.$$

Thuật toán như sau:

Thuật toán *TestFermat(n)*: Trả lại 0 nếu n là nguyên tố; 1 nếu n là hợp số.

1. if $(2^{n-1} \neq 1 \pmod n)$ return 1; else return 0.

Tất nhiên, thuật toán trên có thể cho kết quả sai, nhưng chỉ có một kiểu sai: Nếu nó trả lại 0 thì vẫn có khả năng n là hợp số, nhưng nếu nó trả lại 1 thì chắc chắn n là hợp số.

Câu hỏi tự nhiên là: Số trường hợp mà thuật toán này cho kết quả sai có nhiều không? Thật ngạc nhiên là số trường hợp sai rất hiếm. Trong 10000 số nguyên dương đầu tiên, thuật toán chỉ nhầm 22 số.

Thuật toán *Witness* sau đây là một cải tiến của thuật toán trước dựa trên hai ý tưởng.

- Thay cơ sở 2 trong thuật toán *TestFermat()* bằng một số a bất kỳ;
- Kết hợp với Định lý 3 để hạn chế số trường hợp sai.

Định lý 3. Nếu n là số nguyên tố lẻ và $e \geq 1$ thì phương trình

$$x^2 = 1 \pmod{n^e}$$

chỉ có hai nghiệm $x = 1$ và $x = -1$.

Thuật toán $Witness(a, n)$

Trả lại 0 nếu n là nguyên tố; 1 nếu n là hợp số.

1. Xét t và u thỏa mãn $t \geq 1$, u lẻ và $n - 1 = 2^t u$;
2. Gán $x_0 := a^u \pmod n$;
3. **for** $i := 1, 2, \dots, t$:
4.   Gán $x_i := x_{i-1}^2 \pmod n$;
5.   **if** ($x_i = 1$ và $x_{i-1} \neq 1$ và $x_{i-1} \neq n - 1$) **return** 1;
6. **if** ($x_t \neq 1$) **return** 1; **else return** 0;

Thuật toán trên thực hiện tính $x_t = a^{n-1} \pmod n$ bằng cách lặp lại việc tính $x_i^2 \pmod n$ bắt đầu từ $x_0 = a^u \pmod n$. Nếu $x_t = 1$ thì n là số nguyên tố. Vòng lặp có thể kết thúc sớm nếu

$$x_i = x_{i-1}^2 \not\equiv \pm 1 \pmod n$$

vì khi đó ta kết luận n là hợp số theo Định lý 3).

Thuật toán *Rabin-Miller* dưới đây lặp lại s lần tính $Witness(a, n)$ để giảm xác suất sai.

Thuật toán $Rabin-Miller(n, s)$

Trả lại 0 nếu n là nguyên tố; 1 nếu n là hợp số.

1. **for** $j := 1, 2, \dots, s$:
2.   Chọn một số ngẫu nhiên a ;
3.   **if** ($Witness(a, n) = 1$) **return** 1;
4. **return** 0;

Xác suất sai của thuật toán *Rabin-Miller* được chỉ ra bởi định lý sau.

Định lý 4. Với mỗi số nguyên lẻ $n > 2$ và số nguyên dương s , sai số của thuật toán $Rabin-Miller(n, s)$ nhiều nhất là 2^{-2s} .

Thuật toán sau đây thêm một vài bước tiền xử lý để giảm thời gian chạy của thuật toán *Rabin-Miller*.

Thuật toán kiểm tra xem liệu số nguyên dương n có là nguyên tố

1. Tính sẵn 400 số nguyên tố đầu tiên: $q_1, q_2, \dots, q_{400}$;
2. **if** (n chia hết cho q_i nào đó) **return** “hợp số”;
3. **if**($\text{TestFermat}(n) = 1$) **return** “hợp số”;
4. **if**($\text{Rabin-Miller}(n, 128/2) = 1$) **return** “hợp số”; **else return** “nguyên tố”;

Bước 1 và 2 nhằm *loại rất nhanh* các hợp số chia hết cho 400 số nguyên tố đầu tiên. Bước 3 *loại nhanh* một số lượng lớn các hợp số nhờ Định lý Fermat. Chúng tôi chọn cơ sở 2 để việc tính toán trên bit cho nhanh. Cuối cùng ta kiểm tra những số còn lại bằng thuật toán *Rabin-Miller*. Bước 4 cần nhiều tính toán.

Nếu thuật toán này thông báo “ n là hợp số”, vậy chắc chắn n là hợp số. Còn nếu nó thông báo “ n là số nguyên tố”, vậy xác suất n là hợp số chỉ là $1/2^{128}$.

4 Thuật toán tìm số nguyên tố mạnh

Thuật toán $p-1$ của Prollard là một trong những thuật toán hiệu quả để phân tích thừa số nguyên tố $n = pq$, khi p và q thỏa mãn một số tính chất đặc biệt. Để tránh phương pháp tấn công này, các số p và q nên là số nguyên tố mạnh. Đây là lý do mà số nguyên tố mạnh được yêu cầu trong chuẩn **ANSI X9.31** để sử dụng sinh khóa RSA cho chữ ký điện tử hiện nay.

Định nghĩa 2. Số nguyên tố p được gọi là **số nguyên tố mạnh** nếu nó thỏa mãn ba điều kiện sau:

1. $p-1$ có thừa số nguyên tố u đủ lớn;
2. $p+1$ có thừa số nguyên tố s đủ lớn; và
3. $u-1$ có thừa số nguyên tố t đủ lớn.

Năm 1984 John Gordon đã đề xuất thuật toán hiệu quả để tìm số nguyên tố mạnh. Thuật toán Gordon chỉ mất thêm 19% thời gian tính toán so với thời gian để tìm một số nguyên tố cùng kích thước bằng thuật toán Rabin-Miller.

Thuật toán Gordon

1. Tìm t và s là hai số nguyên tố lớn, $|t| = |s| \approx \frac{|p|}{2}$
2. Tính u là số nguyên tố nhỏ nhất theo công thức sau:

$$u = at + 1 \quad \text{với } a = 2, 4, 6, 8, \dots$$

3. Tính $p_0 = (s^{u-1} - u^{s-1}) \bmod us$.
4. Tính p là số nguyên tố nhỏ nhất theo công thức sau:

$$p = p_0 + aus. \quad \text{với } a = 1, 2, 3, 4, \dots$$

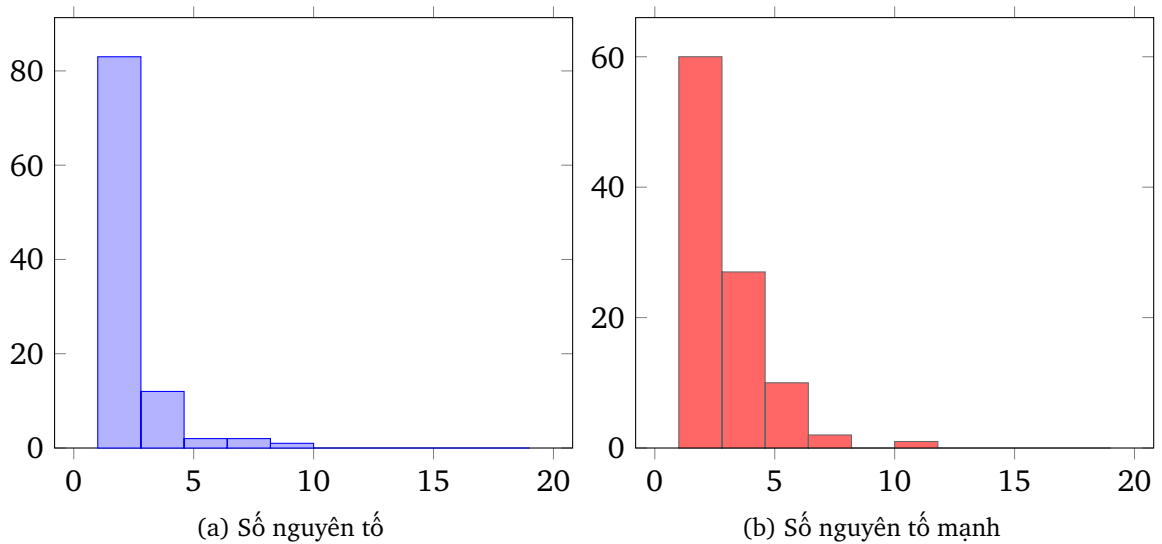
Bước 1, 2, 4 tìm và kiểm tra số nguyên tố khi sử dụng thuật toán Rabin-Miller được trình bày ở phần 3 sẽ cho hiệu quả cao. Với bước 4 ta sẽ có trường hợp với p_0 lẻ và chẵn để phân loại các trường hợp của a .

5 Thử nghiệm

Chúng tôi đã cài đặt và chạy thử nghiệm thuật toán mô tả trong các mục trước để sinh 100 số nguyên tố độ dài 3072 bit. Chương trình chạy trên máy laptop có bộ xử lý Intel, Core i7 Haswell (4500U, 1.80 GHz), Ram 4 GB, 1600 MHz, và chạy hệ điều hành GNU/Linux (Ubuntu 15.04). Thời gian trung bình để sinh ra mỗi số khoảng 2.09 giây và 2.75 giây đối với mỗi số nguyên tố mạnh.

6 Tài liệu tham khảo

1. Thomas H. Cormen, Clifford Stein, Ronald L. Rivest, Charles E. Leiserson, *Introduction to Algorithms*, McGraw-Hill Higher Education 2001.

Hình 1: Mô tả các histogram thời gian chạy cho việc sinh ngẫu nhiên 100 số nguyên tố cỡ 3072 bit. Cột của bảng mô tả số lượng số nguyên tố chạy trong thời gian (tính theo giây) chỉ ra bởi hàng.

2. Victor Shoup, *A computational introduction to number theory and algebra*. Cambridge University Press 2006.
3. Jonathan Katz và Yehuda Lindell, *Introduction to Modern Cryptography*, Chapman & Hall/CRC, 2007.
4. Ronald L. Rivest, Robert D. Silverman y, *Are 'Strong' Primes Needed for RSA?*, November 22, 1999.